

К.е.н., доц. САРДАК С. Е.
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ЗНАЧЕННЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ У ГЛОБАЛЬНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ СВІТУ

Глобально-цивілізаційний розвиток світу відбувається внаслідок взаємодії різного роду ресурсів (земельні, водні, повітряні, кліматичні, мінеральні, рослинні, тваринні, людські, технічні, енергетичні, фінансові, інформаційні тощо), серед яких найбільшої уваги потребують людські ресурси. Людина, будучи ресурсом, розвиває свій людський капітал, використовує природні живі та неживі ресурси, формує соціальне та штучне середовище. І якщо до середини ХХ ст. значення людини у глобально-цивілізаційному розвитку світу було невизначеним і дискусійним, то масштаби науково-технічних досягнень у сфері опанування енергії атому, застосування ядерної та хімічної зброї масового ураження, освоєння космічного простору, побудови великих мегаполісів та систем комунікацій, зміни природних ландшафтів і видобутку природних речовин дозволяють стверджувати про визначальну роль людських ресурсів.

Наслідки розпорядницької діяльності людських ресурсів на Землі й навіть у космічному просторі призвели до того, що за станом екології людство вже увійшло у “точку неповернення”. Діяльність людини настільки виснажує природний капітал що дозволяє засумніватися у здатності екосистем планети підтримувати життя майбутніх поколінь. Більш того, у доповіді ООН, представленій на нараді Конференції сторін по біологічній різноманітності СОР-10 (2010 р.) визначено, що природа нашої планети на початку ХХІ ст. постає перед загрозою знищення. З одного боку, вже наявні проблеми (розбалансування природних екосистем, забруднення повітря, води, ґрунтів, погіршення якості їжі, накопичення відходів, небезпечні технічні випромінювання), а з іншого, потенційні небезпеки (можливі війни, теракти, аварії, витоки отруйних речовин, руйнація сформованих споруд) поступово свідчать, що людина несе у собі загрозу для світового розвитку і значно впливає на нього. Це обумовлює підвищення відповідальності за помилки допущені впродовж розгортання цивілізації та застосування заходів запобігання руйнівного впливу людських ресурсів на глобально-цивілізаційний розвиток світу.

Питання визначення ролі людини у Всесвіті було актуально протягом усієї історії людства, що підтверджується теологічним і філософським пошуком. Проте значення людських ресурсів у системі соціально-економічних відносин й досі проходить тривалу трансформацію у рабовласницьких, феодално-кріпацьких, капіталістичних і соціалістичних формаціях. Серед класиків економічної науки необхідно відзначити ґрунтовні праці зарубіжних вчених: С. Адамса, М. Армстронга, Л. Вальраса, Г. Беккера, Д. Мак-Грегора, А. Маслоу, К. Маркса, Я. Мінсера, Д. Рікардо, А. Сена, А. Сміта, І. Фішера, З. Фрейда, Т. Шульца й інших. Серед російських та радянських авторів слід відзначити роботи: А. Богданова, В. Вернадського, М. Вольського, О. Зінов'єва, С. Струмліна, М. Туган-Барановського, С. Франка, Г. Цехановецького. В Україні даний напрям досліджень висвітлюється у наукових публікаціях таких вітчизняних фахівців як: Н. І. Верхоглядової, В. О. Гришкіна, О. А. Грішної, В. М. Колпакова, О. М. Левченко, Е. М. Лібанової, Л. Г. Мельника, В. Г. Никифоренко, В. А. Савченко, І. І. Тимошенко, Л. В. Шаульської, Г. В. Щьокіна й інших.

Але не зважаючи на усю очевидність визначального значення людських ресурсів у глобально-цивілізаційному розвитку світу, питання дослідження ролі людських ресурсів, наслідків їх життєдіяльності та перспектив подальших змін у сучасних умовах розгортання глобалізації недостатньо об'єктивно висвітлені у соціально-економічній площині на науковому рівні, що можна пояснити невизначеністю картини Всесвіту і витоків цивілізації, заполітизованістю, егоїстичними інтересами власників, стрімким розгортанням науково-технічного прогресу. Провідні ідеї про добробут, високорозвинуту, благополучну, щасливу людину, можливості вибору людини є скоріше концептуальними гаслами і більш реалістичним

залишається сучасний підхід коли людські ресурси вважаються безцінними, а людський капітал, доходи і витрати, оплата праці вимірюються за політичними та економічними показниками розвитку регіону та наявною власністю. Односпрямованість життєвого циклу людини, обмеженість та високі вимоги до середовища життєдіяльності, швидкоплинність віку життя, уразливість людських ресурсів і їх масштабні втрати у війнах та стихійних лихах, часто нівелюють значення людини порівняно з іншими ресурсами у державному управлінні, виробництві, розподілі, обміні тощо.

За нашою думкою, на спрямування глобально-цивілізаційного розвитку світу головним чином впливає демографічний та міграційний рух людських ресурсів які й змінюють характер соціально-економічних відносин. Наприклад, безупинне зростання населення Землі з особливою інтенсивністю почало розгортатися у XIX ст. (1800 р. – 900 млн. чол.), протягом XX ст. досягло безпрецедентного до того часу рівня (1900 р. – 1625 млн. чол., 1930 р. – 2070 млн. чол., 1960 р. – 3050 млн. чол., 1980 р. – 4450 млн. чол., 1990 – 5246 млн. чол., 2000 р. – 6100 млн. чол.) і у XXI ст. продовжує збільшуватися (2011 р. – 7 млрд. чол., а за прогнозами у 2025 р. досягне 8188 млн. чол. і у 2050 р. – 11 млн. осіб). Більш того, якщо нинішні темпи народжуваності збережуться, то, за підрахунками експертів ООН, через триста років кількість населення земної кулі може становити катастрофічну цифру – 13 трлн. осіб, тобто у 20 тисяч разів перевищуватиме нинішню кількість. Тенденція збільшення населення Землі супроводжується зростанням потреб викликаних здобутками цивілізації, активним видобутком вичерпних природних ресурсів, нарощенням масштабів виробництва, забрудненням навколишнього середовища, загостренням конкуренції тощо.

Людські ресурси значною мірою змінюють територіальну структуру світу, покидаючи непридатні регіони й опановуючи нові. У 2010 р. понад 50 % світового населення мешкало у містах, а у 2050 р. прогнозується що у містах житиме майже 70 % населення світу. Якщо у 2008 р. через природні кліматичні катастрофи були переміщеними 20 млн осіб, то прогнозується що у 2050 р. внаслідок екологічних змін у процесі пересування будуть перебувати від 200 млн до 1 млрд осіб. Внаслідок різниці у життєвому рівні населення, природних катаклізмів, штучних руйнацій, локальних війн і нестачі продовольства активізується міграційний рух населення та відбувається транснаціоналізація виробництва і торгівлі. Так, сучасна регіональна демографічна структура складає: Азія – 56,6%, Африка – 15,3%, Америка – 13,5%, Європа – 14,1%, Австралія й Океанія – 0,5% населення, з якої у 2010 р. кількість світових трудових ресурсів дорівнювала 3 млрд. Передбачається, що до 2050 р. кількість трудових ресурсів у найбільш розвинених країнах залишиться приблизно на рівні 600 мільйонів осіб, а у менш розвинених країнах їх обсяг зросте у 2020-му до 3 млрд, а у 2040 р. до 3,6 млрд., що ще більше загострить існуючі та призведе до формування нових глобальних проблем, загроз та викликів розвитку людства.

У сучасних умовах глобалізації можна констатувати наступний парадокс – значення усієї сукупності людських ресурсів для глобально-цивілізаційного розвитку світу зростає, але цінність окремих людських ресурсів (людей, представників певних професій, соціальних груп, верств населення, націй) зменшується. Ця ситуація є вкрай загрозливою і небезпечною тому що й досі для значної частини людства обмежується процес розкриття людського потенціалу та збагачення людського капіталу (не зважаючи на те що це є умовою прогресу суспільства), а у світовому досвіді немає науково обґрунтованих механізмів гуманного вирішення подібних прецедентів на глобальному рівні. Тому для досягнення стійкого прогресивного глобально-цивілізаційного розвитку світу необхідно активізувати науковий пошук у сфері управління розвитком людських ресурсів і трансформації існуючих систем управління, адекватно сучасним умовам господарювання.

Джерела:

1. Сардак С. Е. Особливості функціонування ринку праці України та використання потенціалу саморозвитку для підвищення зайнятості населення / С. Е. Сардак // Україна : аспекти праці. – 2006. – № 7. – С. 8 – 12.

2. Сардак С. Е. Перспективи соціально-економічного розвитку людських ресурсів в умовах глобалізації / С. Е. Сардак // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 9. – С. 217 – 225.